

Párt és politika, 1948–1988

Egyesülés, 1948. június 12.

Az elmúlt hónap, a június az évfordulók jegyében telt. Kétnapos tudományos ülés szak Szent István halálának 950. évfordulójára az Akadémia és a katolikus egyház közös rendezésében, a magyar tudományosság – világiak, egyháziak – színejavának felvonultatásával. A politikai szándék világos: az egyházi és a nemzeti hagyományok teljességének beépítése a mai magyar társadalom gondolkodásába. Felülvizsgálata egy korábbi „kiszorítás” politikának és ahhoz kapcsolódó műtszemléletnek. Régóta esedékes felülvizsgálat. – „Kiütkeresés 1943” címmel az 1943. évi szárszói konferencia 45. évfordulójára rendezett egész napos tudományos ülés. (Rendezők: Népfrent, Párttörténeti Intézet, Akadémia.) 1943-ban egy maroknyi, jórészt a református egyház által szervezett baloldali, népi mozgalomhoz tartozó fiatal tervezgetése egy elkövetkező új Magyarországról. Már öt esztendővel ezelőtt, a 40. évfordulón is ünnepségek, a Népfrent erőteljes részvételével. Impozáns tanulmánykötet. Mégis most ismétlés, kibővített programmal. A korszak legjobb szakértői az egész 1943. évi kiütkeresésről tartanak előadásokat. Ugyanúgy, mint a Szent István-jubileum esetében, most is kiváló szakmai hozam. A politikai hangsúly ezúttal is világos. A paraszti-kispolgári demokratikus hagyományainkat együtt kívánjuk kezelni az intézményesen is előtérbe állított (külön intézettel, múzeummal, folyóirattal támogatott) munkásmozgalmi tradíciókkal. Ez sem kerek évforduló. Mégis: történelmi távlatban ki tagadná e visszánézésnek politikailag is előremutató voltát?

Június 12-én a két munkáspárt, az SZDP és az MKP egyesülésének 40. évfordulója. Az esemény legújabb kori történelmünkben meghatározó. Mái élő politikai intézményrendszerünk alapjainak első köve. Mindannak, ami 1948–1951 között államrendszerünkben – ezen belül politikai-társadalmi-igazgatási intézményrendszerünk terén – kiépült, kiindulópontja az egyetlen politikai párt, a munkáspárt létrehozása, uralomra kerülése. És az egyéb politikai erők kiszorításának gondolata. Politikai propagandánk – televízió, pártsajtó – annak rendje-módja szerint ünnepel. De a tudományos elemzés ez esetben elmarad. (Pedig a jelenkor mércéjével mérve még kerek is az évforduló.) Vajon miért?

A két munkáspárt természetéről

A felszabadulás utáni, pontosabban az 1945–1948 közötti pártpolitikai küzdelmekkel kiterjedt szakirodalom foglalkozik. (A történelem iránt érdeklődők számára Balogh Sándor, Molnár János, Vida István, Strassenreiter Erzsébet, Tóth István, Izsák Lajos, Gergely Jenő, Urbán Károly és mások nevei ugranak ki első pillanatra a bibliográfiákból.) Kézikönyvek is egyértelműen mutatják ki: a két munkáspárt között az együttműködés szándéka az antifasiszta harc utolsó szakaszától, 1944-től komolyan élt. 1944 októberében a két párt határozta a fasiszmus elleni harcról már megfogalmazza: szükséges lenne az egyesülés, de ez a jelenlegi helyzetben nem időszerű.

Úgy látszik 1944-ben: mindazok a viták, amelyek a két világháború közötti Európában és Magyarországon a szociáldemokraták és kommunisták között dúltak, most feloldódnak. Arra kevésbé figyelünk: ez az együttműködési szándék nem általában a kommunista párt, hanem a hazai kommunisták álláspontját tükrözte. Ők az 1940-es évek elejétől sok fronton – nem utolsósorban a szakszervezetekben, értelmiségi fórumokon – a fasiszmus ellen már megtalálták az utat a szociáldemokratákhoz. Vajon miért nem elemezte történetírásunk a kommunista párton belüli hagyománykülönbséget az itthoniak (Kádár, Kállai, Rajk etc.) és a Moszkvából jöttek (Rákosi, Gerő, Farkas, Révai, Nagy I. etc.) között? Viszonyulásukat a hagyományos mozgalomhoz, szakszervezethez. A mozgalom demokratikus szárnyához. Itthoniak és moszkvai között semmi jel nem mutat nemzetkülönbségre a politikai stratégia terén. Magatartásban annál

inkább: az itthoniakban életközeli tapasztalatok élnek a magyar társadalomról, munkásról (szervezetről, lumpenről), konzervativizmusról, reakcióról, értelmiségről, a baloldal valódi tartalékairól. – A moszkvaiak intellektuálisan magyar színvonalú csoportjának élménye a sztálini szocializmus-modell, gondolkodásuk azzal, mint „mintá”-val telve. Révai beszéde 1945. februárban, a hazaérkezés után: a szociáldemokrácia ellen ugyanúgy harcolni kell, mint a burzsoá pártok ellen. Kommunista gyermekbetegség, az 1919-es moszkvai emigráció „szocdemellenessége”, feltöltve Sztálin 1927-től többször meghirdetett doktrínájával: a kapitalizmust csak úgy lehet legyőzni, ha leszámolunk a mozgalmon belüli árulókkal, a szociáldemokratákkal, akik lehetővé teszik a kapitalizmus stabilizációját. A bolsevik tradíciók legrosszabbika 1945 februárjában az MKP még visszakozik Révai beszéde után. De az egyesülésről 1944 őszén mondtak a felszabadulás utáni években feledésbe merültek.

A két munkáspárt között tényleges különbségek sora. – *Nemzetközi kötődésük* a kommunistáknak egyértelműen Moszkva. Mögöttük az országot felszabadító Szovjetunió politikai-katonai jelenléte, s a párton mind erősebbé válik a moszkvai csoport befolyása. A szociáldemokrata párt 1945-től tudomásul vette a SZU meghatározó szerepét a térségben. Vezetésének jelentős része azonban erősen kötődött a nyugat-európai központú szocialista internacionáléhoz, a szociáldemokraták nemzetközi szervezetéhez. (Az 1920-as évek közepétől a sztálini pártvezetés állandó támadásainak középpontjában állott.) – *A stratégiai végcél* mindkét pártnál ugyanaz: az osztály nélküli társadalom. A szociáldemokrata párton belül számos felfogás, a marxi alapok sokszínű értelmezése a 20. századi nyugat-európai valóságra: a parlamentárisan felépített államon belüli politizálás a *cél elérésének módja*. A párton belül kiterjedt, erős, marxista alapképzetséggű értelmiségi, szakmunkás réteg. Az MKP – pontos feltérképezésre váró kérdés – a lenini, sokkal inkább a sztálini módra, a politikai diktatúra módszerein nevelkedett. – Az MKP tanfolyamain, propagandairataiban több volt a marxizmus sztálini értelmezését adó megfogalmazás: a szociáldemokrata párt oktatási és propaganda-munkájában elsősorban a klasszikusokra, Marxra, Engelsre, összpontosítottak. – A különbséget érzékeli a társadalom is: a szociáldemokrata pártnak a *demokrácia játékszabályaira* ügyelő politikai módszerei néha „körülmenyesnek” tűnhettek a kommunisták gyors, a pillanatnyi helyzethez, a taktikai hasznosságához azonnal igazodó megmozdulásaihoz képest. – Más-más értelmezés a *fasiszta maradványok elleni küzdelemben is*: az MKP könnyebben tett engedményt azoknak, akik hajlandók voltak a politikai újjáépítés munkájába bekapcsolódni, felelték azok 1945 előtti „múltját”. A szociáldemokraták radikálisabban szembefordultak a reakciós berögzöttségek – nacionalizmusok, antiszemitizmus, kifsziszta múltja stb. – maradványaival. (Így szembefordultak nemcsak a hazai nacionalizmussal, de a szomszédos országok magyarellenességével, a kitelepítésekkel is.)

Kérdés: Felmérte-e történetírásunk: milyen kihatással volt az MKP egész politikájára a *parlamentáris politika lebecsülése*, melyet az illegálisból, illetve a SZU-ból hozott magával? Mennyire nyúlik ez vissza az MKP vezetésében a századelő polgári radikálisainak gondolkodásához: az értelmiségi forradalmár őszinte népboldogító szándékához? A *„forradalom felülről”*, mindenekelőtt az államhatalom erejével, és az ezzel járó *szektásságra való hajlam*, a politikai titkosságra, katonai fegyelmezetségre való hajlam mennyiben és milyen pontokon találkozhatott a *sztálini szocializmus-modell* törekvéseivel?

Az egyesülés valódi okáról

Kézikönyveinkben, tankönyveinkben elfogadott az a megállapítás: a két munkáspárt egyesülése azért következett be, mert „a forradalmi fejlődés” 1947 őszén ezt „nyilvánvalóvá” tette. Másutt ehhez hozzátesszik: „és a nemzetközi körülmények”...

De vajon nem kell-e ismét máshová helyezni a hangsúlyt?

A Szovjetunió által felszabadított területek országainak történeti kronológiája szerint a munkáspártok egyesülése a következő időpontokban ment végbe: 1948. február 23. Románia, március 11. Bulgária, június 12. Magyarország, június 27. Csehszlovákia, december 15. Lengyelország. A dátumok sejtetik: nem egyszerűen a magyarországi munkáspártok elhatározásán – még csak nem is valami elrendeltetészerű „forradalmi folyamaton” – múltott az egyesülés kimondása Budapesten 1948 nyarán.

Ismert, e tekintetben nem eléggé figyelembe vett nemzetközi történések. Az 1947. év fordulópont a második világháború utáni

történelemben. Március 12-én fogalmazódik meg a Truman-elv, miszerint az USA támogatja a kommunizmus ellen küzdő államokat, végérvényesen felbomlik a második világháború antifasiszta koalíciója. Az USA a Marshall-terv (június 5.) révén az európai újjáépítésbe nagymértékben belefolyini kíván, ami magával hozza a *szovjet és az amerikai érdeklődők* merev elválasztódását. Történések vitatkoznak a hidegháború szakaszolásáról. A kibomlás kezdetét 1947 nyaratól datáljuk. (Diplomáciai iratokban kevés feljegyzés arról, amivel az utca embere éppúgy, mint a politikusok, mindegyre számolnak: a második világháborút most már egy harmadik fogja követni, a Szovjetunió és az USA között.) A SZU reagálása politikai és katonai bekerítésére *Sztálin irányításával* történt. Amit a szovjet politika ekkor tesz, vitakérdés, hiszen nem ismerjük a dokumentumokat. (Dasicsev szovjet történész, a moszkvai Szocialista Világrendszer Gazdasági Intézetének osztályvezetője nyilatkozta: „Mindeni Kelet-Európában népfrentmozgalmak bontakoztak ki, amelyekben különböző pártok tucatnyian működtek együtt; igazi politikai pluralizmus alakult ekkor ki. Sztálin azonban 1948-ban a helyi kommunisták segítségével erőszakosan rákényszerítette a kelet-európai népekre a szovjet modellt...” Tegyük hozzá: levéltári adatok keveset fognak arról elmondani, mennyi volt a „modell” követésében a sztálini erőszak és mennyi a különböző országok helyi kommunistáinak őszinte utánzásai szándéka.) De egy biztos: a hidegháborús helyzet *Sztálinban* ismét felerősítette a belbiztonság fontosságát, és ezzel nemcsak a gyilkosságok, a törvénytelenések újabb hullámát idézte elő, hanem meghatározta a SZU politikájának egészét, sőt meghatározta a közép-európai kommunista mozgalom politikáját, valamint azokat a *politikai rendszereket* is, amelyek 1948 után, máig továbbélőn, a *térségben létrejöttek*. *Bizalmatlanság* a párton és a társadalmon belül mindazokkal szemben, akik a Sztálinétól eltérő véleményeket hangoztattak.

1947. szeptemberben megalakítják a Kominformot, a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodáját, amely kimondta a Szovjetunió vezető szerepét a nemzetközi kommunista életben (október 5.). Valójában azt is jelenti: a térség kommunista pártjainak a szovjet utat kell választaniuk. 1947 őszétől minden, a *Szovjetunió által felszabadított ország kommunista pártjának politikájában „gyorsítás”*: a polgári koalíciós partnerek hatalomból való kiszorítása, gyakran adminisztratív, a parlamentáris politizáláson kívüli eszközökkel is. Ennek a *folymatnak volt egyik része az egypártrendszerek kialakítása*. A szinte „*közös forgatókönyv*” – erről térképet is rajzolhattunk a História 1982/2. számában – könnyen elleplezheti természetesen a történés „*hogyan*”-ja közötti különbségeket egyes országokon, pártokon belül. Hiányzik az összehasonlítás az erős szociáldemokráciával rendelkező országok – Csehszlovákia, Magyarország – és az egészen más mozgalmi hagyományú Románia, Bulgária között. Nem is szólva Lengyelországról. Még a magyar párton belüli személyi véleményeltérések – pl. Rákosi, Révai álláspontjai – sincsenek pontosan rekonstruálva. (Erről Izsák Lajos dokumentumközlése a História 1984/3. számában.) (Az az „*eltérés*” – amit gyakran idéznek –, hogy ugyanis egyes országokban megmaradtak a kis pártok – NDK, Lengyelország –, s még sincs jobb politikai mechanizmus, nem valóságos „*eltérés*”. Valójában ezek a kis pártok nem játszottak jelentős szerepet a politikai életben 1948 után.

Kérdés: Mikor vállalkoznak majd történetírásaink annak felmérésére: mennyiben csökkent világméretben a marxista alapokat valló politika tekintélye azáltal, hogy *egy nagyhatalom, egy állam* (vélt vagy valós) *érdekei világnézeti vízvonalstólként jelentek meg?* Mennyiben sérült meg a SZU – a világháború idején ugrásszerűen megnőtt – tisztelete? Hogyan indult növekedésnek 1985, e politika felszámolásának meghirdetése után? *Az állami érdekek alárendelt világnézet politikája miként örölte fel* térségünk országaiban az *évszázados munkásmozgalom legnagyobb erkölcsi tőkéjét*: a nemzeti ellentéteken felül emelkedő internacionalizmust?

Politikai és adminisztratív módszereinkről

Az egyesülés politikátörténeti eseményei Magyarországon ismertek. (Balogh, Strassenreiter munkái.) Csak emlékeztetésként: az 1947. augusztusi választások után az MKP lett az ország legerősebb pártja, második helyen a kisgazdapárt, mögötte az SZDP. A kiadott dokumentumokban olvasható: egészen 1947 végéig az SZDP önállóságának és „függetlenségének sértetlen fenntartása mellett” politizál együtt az MKP-val, üdvözli a Kominform megalakulását is. 1948 januárjában, majd februárjában azután „földcsuszamlás” indul meg: nagy tömegek lépnek át az MKP-ba. Ugyanakkor az MKP már arról

beszél, hogy „a testvérpártban az osztályellenség ügynökségét képviselő reakciós jobboldal” ellen harcolnak, akik „a külső imperialisták mindenfajta ügynökei” (február 21.). Miután az SZDP március 6–8-i kongresszusa kimondja az egyesülés szükségességét, a két párt összekötő bizottságokat jelöl ki. Ezek kidolgozzák az egyesülés alapelveit, létrehozzák az egységbizottságokat, amelyeknek feladata, hogy az SSZDP-ből az ún. jobboldali erőket (vagyis, akik az egyesüléssel nem értettek egyet) kiszorítsák. Az már kevésbé ismeretes – inkább csak családi vitáinkból, apáink és barátaink elbeszéléseiből jelenik meg –, *milyen módszerekkel ment végbe ez a szietett egyesülés* a valóságban. Csak az aprólékos levéltári kutatás segíthet. Sipos Péter rekonstrukciója: mi történt a szakszervezetekben, ahol a két munkáspárt kezdetektől együtt dolgozott? Talán hamarosan választ kapunk kérdéseinkre: amellet, hogy az SZDP-n belül a vezetés jelentős része egyetértett az egyesüléssel, milyen módszerekkel intézték el azokat, akiknek más volt a véleményük? Hogyan indult meg 1948 februárjában a *kizárások sorozata*, melyben a Szaktanácsban helyet foglaló kommunisták, illetve a „központi elképzelések”-et, jobboldalnak, kommunistaellenesnek minősítettek régi szocialistákat, magukat marxistának valló szervezett munkások ezreit, tízezreit? Sőt, hogy kapcsolták be egyes helyeken a *rendőrséget* is azok meggyúrására, akik nem akartak átlépni, s hogyan vesztett el kipróbált, a Horthy-rendszer körülményei között is pártjához és a *baloldali eszméhez* hű elvtársakat a szakszervezeti apparátus? (A vasas szakszervezet 41 politikai munkatársából pl. 17 maradt a helyén 1948 januárja–áprilisa között – mutatja ki Sipos.) A csepeli WM szociáldemokrata tagjainak száma 1948. január–március között, tehát az egyesülés előestéjére, 10 550-ről 4500-ra csökkent. Vagyis: a „*vörös*” – máskor *zöld* – Csepel *valóban vörös szervezett munkásainak fele kívül maradt* az egyesült új párton. Természetes: a most feltáruló erőszakos és már a sztálini rendszer eszközeit is mutató politika nem az egyedüli tényező. A földcsuszamlás alapja és az MKP-ba áramlás mögött a kommunista párt nagy és nemzetközileg is elismert sikerei is húzódnak, a földosztásért, a jó forintért, az újjáépítésért vívott harc.

Kérdés: Az MKP, mint a munkásmozgalom 20. századi radikális szárnya, felmérte-e elméletileg 1948 előtt (vagy azután is): milyen határig szabad a *politikai pártküzdelmekben adminisztratív eszközöket* (netán a pártok együttesének képviseletét ellátó államszervezet erőit) alkalmazni? A „*szerves fejlődéssel*” szembehelyezett „*forradalmi erőszak*” *igézete* hosszú távon nem jár-e azzal, hogy a párt *magát zárja ki a társadalomból?* Mindez mennyire vonja magával a „*pártfégyelem, a titkosság*” *túlhajtását és a szekta jellegű pártpolitika* vitelét, ugyanakkor a belső ellenség keresését szükségszerűen? 1953–1958 (és részben az 1968–1985) közötti időszak elemzése sok tényanyagot szolgáltat. – Vajon lehet-e elvi értelemben egy marxista párton belül jobboldalnak minősíteni csoportokat, egyéneket azon az alapon, hogy azok egy pártpolitikai kérdésben mint foglalnak állást? Akik a szociáldemokrata párt önállóságát féltették, nem lehettek ugyanolyan jó marxisták, mint akik az egyesülés mellett voltak? Mi a „*baloldaliság*”, „*jobboldaliság*” *kritériuma?* *Világnézet és pártpolitika* ismét nem járt együtt szükségszerűen...

A feledésbe merült programról

Az egyesült párt programja ellentmondásos: igaz, benne foglaltatik a hidegháborús politika kihatása a munkásmozgalom értékelésére (a szociáldemokrácia „*jobboldalát*” az „*imperializmus hűségesek székértolói*”-nak nevezi), belpolitikailag azonban, a kor mércéjével, túlnyomóan reális célkitűzés.

A politikai rendszerről. Az egyesülési kongresszus még a „*nép-szuverenitáson alapuló demokratikus parlamentarizmus*”-ról beszél, politikai téren első mondatban hangsúlyozza a *demokratikus szabadságjogok* biztosítását nemre, fajra, osztálykülönbségekre való tekintet nélkül. Cél: a nép legszélesebb rétegeinek bevonása és az önkormányzatok megerősítése, a közigazgatás népi jellege. Sőt a közigazgatásban a szakmai színvonal emelését akarja. A politikai rendszerben a *többi párt szerepét még nyitva hagyja*, amikor a demokratikus politikai pártoknak új, „*átfogó politikai erejé*”-ről beszél, a Függetlenségi Frontról (később Népfrontról), ahol a politikai pártok együtt kapnak helyet társadalmi szervezetekkel, érdekképviseletekkel.

Gazdasági téren is nyitottság még! Igaz, tekintet nélkül a termelési ágazatok igényére, általánosságban a nagyipar, illetve nehézipar *primátusának* hangoztatása, *de* még nagy hangsúlyt kap a „*minőségi ipari munka*”, a „*magyar műszaki és szakmunkásképzettség*” színvona-

la. Szembefordul az egyenlőséggel, követeli a szakképzettebb munka nagyobb anyagi és társadalmi megbecsülését. A *mezőgazdaságban* a „döntő feladat”-nak a „*paraszti kisbirtokra* épülő *mezőgazdaság*” technikai és tudományos színvonalának emelését mondja, a beszerzési, értékesítési, termelési és egyéb szövetkezetek támogatását. Az „*állami birtokok*” legyenek *mintagazdaságok*. „A párt védi a paraszti magántulajdont”, a „városi és falusi kizsákmányoló rétegeket” progresszív adópolitikával (tehát még gazdaságon belüli eszközökkel) kívánja terhelni, de nem megszüntetni. „Síkraszall – ahogy mondja – a kisipar bekapcsolásáért a tervgazdaságba”, hitellel, olcsó nyersanyaggal kívánja ezt ellátni. A kereskedelemben a „szövetkezeti és közületi” kereskedelem mellett szükségesnek tartja „a demokrácia érdekeit és törvényeit betartó magánkereskedelem felhasználását a nemzetgazdaság érdekében”. Vagyis az államosítások után (1948. április végén államosították a száznál több munkást foglalkoztató üzemeket) a *kispolgárságnak mind falun, mind városban szerepet ad a jövő politikájában* és gazdaságában, erősíteni kívánja a szövetkezeti tulajdont.

A *szociálpolitikai célkitűzések* a munkásmozgalom évszázados legjobb hagyományait tükrözik: az egészség és „szociális biztonság” fokozását, a társadalombiztosítás kiterjesztését, a dolgozó- és gyermeknyaraltatást, az anya- és csecsemővédelmet, a nyomornegyedek megszüntetését, a lakásviszonyok javítását.

Iskolapolitikájában is a szakmai színvonal hangoztatása, a tanügyigazgatás egységesítése szerepel, kimondva: „az egyház hitoktatási jogának és a papnevelő iskolák egyházi jellegének csorbítása nélkül”.

Külpolitikai téren tükröződik a bezárkózás politikája, *hiányzik a világ baloldali mozgalmaival* való kapcsolattartás megfogalmazása. A SZU-val, a népi demokráciákkal (köztük ekkor még első helyen Jugoszláviával) kíván szoros együttműködést. De azért érvényt kíván szerezni a magyar *nemzeti kisebbségek jogainak*: a népi demokráciák sorából kiemelve beszél Csehszlovákiáról, amellyel a barátság csak a „szlovákiai magyarság helyzetének a lenini-sztálini nemzetiségi politikai elveinek megfelelő rendezése alapján” képzelhető el. Tehát a párt még fontosnak tartotta a *Kárpát-medence magyarságának képviselőit* is. (Mint ismeretes, Romániában ekkor még demokratikus kisebbségpolitika uralkodik, Jugoszláviával szintén rendezettek a kisebbségpolitikai viszonyaink.)

Kérdés: vajon történetírásunk – de ugyanígy a szomszédos országok történetírásai is –, amikor a „személyi kultusz”, a „*sztaálini rendszer*” áldozatairól, a törvénytelenégekről beszélnek, miért nem hangsúlyozzák: a *legnagyobb kárt* országainkon belül ez a rendszer a *szakmunka, szakértelem szétzilálásával okozta*. A hozzáértő, a színvonalat, kultúrát megbecsülő, törekvő, a társadalmi együttélési formákra, a toleranciára oly sokat adó szakmunkásmentális szétzilálásával. A munkáspártokról beszélve: az szociáldemokrata hagyomány. Mely magát valóban az *egyetemes emberi* (így polgári) *kultúra örökösének* tartotta, s *meg is becsülte* azt. 1948-ban, utoljára kommunista programban, még jelentős helyet kap. A kereskedői-paraszti színvonalassággal együtt. Talán ezért is merült feledésbe – kézikönyveink, tankönyveink elemzéseiből rendre kimaradva – e program?

Mi lett a programból?

Bárki előveszi történelmi kézikönyveinket, láthatja, *nem ez a program valósult meg*. (Az egyesülési kongresszust követő napokban, június 19–23-án a Tájékoztató Iroda ülése, ahol a Jugoszláv KP elítélésének alapja már irányadó a térségnek: a jugoszláv kommunisták nacionalisták, szovjetellenesek, előtérbe állítják a népfrontmozgalmat a párttal szemben, nem kívánják a kisparaszti gazdaságok kollektivizálását, nem fogadják el az osztályharc éleződésének tételét.) *A politikai intézményrendszer* tekintetében egy éven belül határozott áttérés az *egypártrendszerre*. Szeptemberben Révai még a több párt megmaradásának fontosságáról beszél, 1949 márciusában azonban a KV ülésén Rajk László a legradikálisabb: a Népfront arra való, „*hogy meggyorsítsa a pártok elhalását, s ezzel a Népfront elhalását is*”. Mint ismeretes, ez be is következik, s csak Sztálin halála után történik lépés a Népfront életreinjekciózására. Nem sok eredménnyel.

A gazdaságban. Az egyesülés másnapján a párt új irányelveket kezdett követni. Az állami tulajdont minősítette a szocialista tulajdon igazi formájának, amivel az erősödő szövetkezeti mozgalmat gyakorlatilag likvidálta, a mindent (így a lakásokat, házakat) államosítással egy olyan méretű *állami centralizációt* hozott létre, amely ellentmondott a termelés, a munkafolyamat, magának a mindennapi élet követelményeinek, ésszerűségének. Már 1948 őszén irányt vesznek a

termelőszövetkezetek kampányszerű szervezésére, ami, mint ismeretes, a paraszti kistulajdon teljes felszámolására vezet, s bele-torkollik a *magángazdálkodás üldözésébe* és a kulákhajszába. Ismeretes: hamarosan eltűnik a *szakmunka színvonalának emelgetése* az iparpolitikából, és helyette a mennyiségi szemlélet uralkodik el különböző munkaverseny-mozgalmak kíséretében, ami 1000%-os túlteljesítés-hazugságaival járatta le a dolgozók előtt a párt célkitűzéseit. Megkezdődik munkásarisztokrata címen a *régi szakembergárda* mellözése, majd *üldözése az üzemekben*, ami együtt járt a régi szociáldemokrata gárda üldözésével. Az államigazgatásban (1950) is teljesen háttérbe szorul az 1948 júniusában még hangoztatott szakszerűség igénye, és felváltja azt a „*politikai megbízhatóság*” *szubjektív elve* (a tanácsok pl. a BM hatáskörébe kerülnek). Ez *együtt jár* a régi, a párttal együttműködni hajlandó szakszervezetek, a *régi középosztály* teljes kiszorításával az állami vezetésből. Mint ahogy a szociálpolitikai program célkitűzése is a hibás gazdaság- és államszervezési elvek követése révén sok ponton csak propaganda marad.

„*Új politika*” a *konzervatív erővel szemben*. Az állam egyezményeket köt a magyarországi egyházakkal, mégis az év végén sor kerül az egyébként valóban reakciós Mindszenty hercegprímás letartóztatására, kirakatperére. Ezt azután még azoknak az egyházi vezetőknek üldözése is követi, akik pedig az állam és egyház viszonyának 1948. évi rendezése mellett szálltak síkra. A legsúlyosabb torzulás a *párton belül*. 1949 nyarán kirobantják a Rajk-ügyet, óriási propagandával vezetik félre az egész országot (tömegpszichológiai vizsgálat tárgya), felheccelik a jószándékú emberek százezreit, buzdítva a társadalmat a közöttük lévő ellenség kutatására, amit a feljelentés, a rosszhiszeműség, a bizalmatlanság követ tömegméretekben. *A vezetésben a moszkvai csoport diktál*. A Rajk-üggyel egyidőben kezdődik a *hajsza a párton belül a volt szociáldemokraták ellen*. Már 1949 nyarán felmentik Vajda Imrét (a gazdaság-politikus teoretikust), majd hamarosan Marosánt a párt és állami tisztségekből, s ezt követően letartóztatják Szakasits Árpádot (az államelnököt!), majd Riest, Justust és a többieket. És a tömegméretű szociáldemokrata-ellenes kampány üzemekben, hivatalokban. Ezt követően az *ithoni kommunisták* (Kádár, Kállai etc.) bebörtönzése. (A bebörtönözöttek névsora tanulságos. A moszkvaiak közül még Rákosi-Gerő vitapartnerei sem – így Nagy Imre sem! – kerültek soha letartóztatásra!) A mozgalom elkezdte felfalni gyermekeit 1948-ban, s a sztálini rendszer „szabályai” szerint: az ellenőrzés-nélküliség törvénytelenességekbe torkollott...

Kérdés: Az, hogy 1948-ban az egyesüléssel gyakorlatilag megte-remtődött az egypártrendszer Magyarországon és a térség országai-ban, szükségszerű-e, hogy *ellenőrzés nélküli* és ellentétes álláspontot nem tűró politikai rendszer jöjjön létre? Vajon 1948-ban *miért nem* lett a szintén a SZU-ból vehető, 1925 előtti *tapasztalat: a platform szabadsága a párton belül*? Amikor adott személy szervezhet, agitálhat különvéleménye mellett is párton belül, párton kívül, majd az így kialakult csoportok felbomolhatnak, hogy egy újabb kérdésben ismét másként csoportosuljanak? Egyáltalán: miért feltétlenül „*polgári*” a *többpártrendszer*, s miért *szocialista az egypártrendszer*? *Társadalmi osztály és politikai párt* között lehet-e, volt-e valaha pontos *megfelelés* a történelemben? Vajon az állami választott testületek képviseljük-e az ellenőrzést? Élhet-e egyáltalán fejlett civilizált társadalom a 20. század végén (a tömeges sajtó, rádió, utazás korában) úgy, hogy a *közösségirányításba csak egy kis hányadnak* nyújtunk beleszólást?...

Valóban csak a jövő történésze adhat majd választ: miért késnek az elemzések saját közvetlen múltunkról? Vajon nem látszanak e *késedelmek okai* már ma is? Ahhoz, hogy 1948-at alaposan értékel-hessük, talán nem léptünk eléggé az akkor születő *intézményrendszer reformjába* előre? Vagy inkább csak nem ismerte fel a politikai vezetés, hogy a reform – melyről oly sokat beszélünk – megkezdésének *előfeltétele: rosszul működő intézményeink* születése körülményeinek, továbbélésüknek, esetleg átalakulásuknak felmérése, azaz egy *történelmi számvetés elvégzése*? Talán azért, mert a vezetés számára a legnagyobb gondnak a párton kívüli politikai erők mozgása tűnik, s a belső problémákhoz nem nyúl? Vagy talán egy korábbi időszak egyoldalú mozgalmaközpontú hagyományörzésével szemben most a „*lő másik oldalára*” esünk: nem vetjük fel a baloldali örökséghez fűződő, bármennyire is ellentmondásos kötődésünket?

Kérdések, melyek megválaszolatlanul, elemzés nélkül maradvány lehet, hogy holnapra szemrehányások is lesznek, nemcsak a *politikai adminisztrációval*, de az *értelmiséggel szemben* is.

GLATZ FERENC

Egyesülés előtt, 1945-1948

Gyűlés a Mávag-gyárban Marosán György és Rákosi Máttyás részvételével, 1945. szeptember 26.

A két munkáspárt közös gyűlésén Újpesten Rajk László és Ries István, 1947. június 3.

1948. június 12-14.
EGYESÜLÉSI KONGRESSZUS
ÉLJEN
A MAGYAR DOLGOZÓK
PÁRTJA
A MAGYAR EGYSÉG ALAPJA

Egyesülés után, 1950

VASÁRNAP, 1950. JÚLIUS 9. SZABAD NÉP

Nem voltak éberek, elnyomták a kritikát a pártszervezet vezetői — ezért pusztíthatók a jobboldali szocdemek a Láng-gyárban

Jobboldali szociáldemokraták — tervünk ellenségei

Az édes anyánk... (The text continues with a critique of the political situation and the role of the right-wing social democrats.)

Szabad Nép, 1950. július 9.

KEDD, 1950. JULIUS 11. SZABAD NÉP

JOBBOLDALI SZOCDEM KÁRTEVŐK AZ ELVTÁRSI BÍRÓSÁG ELŐTT

Három jobboldali szocdem kártevő... (The article reports on the trial of three right-wing social democrats.)

Szabad Nép, 1950. július 11.

A jobboldali szociáldemokraták: a béke esküdt ellenségei

Azok a hetek, melyek a koreai agresszió kezdete óta eltelték, minden kétséget kizáróan megmutatták, hogy a jobboldali szociáldemokrácia, nagyományaihoz híven, alias módon kiszolgálja, támogatja az imperialisták legújabb rablóiábróját is.

Az angol munkáspárt vezetői, akik egyúttal „öfelsege” imperialista kormányának miniszterei, fenntartás nélkül csatlakoztak Washington koreai rablóiábrójához és épp úgy, mint engedjük lerombolni azt, amit felelőseink...

Szabad Nép, 1950. július 20.

Szabad Nép, 1950. július 30.

VASÁRNAP, 1950. JÚLIUS 30. SZABAD NÉP

HAT LEVÉL a bércsaló, normalizító jobboldali szocdemek aknamunkájáról

Demaink dolgozói gyűlölettel fordulnak szembe napjaink ellenségével, a jobboldali szociáldemokratákkal. Erők tanácsoknál a munkásleveleket osztályunkra beérkezett levelek tömegét is. Ezek a levelek arról szólnak, hogy a jobboldali szocdemek igyekszik szabotálni, megfontani a munkafegyelmet az üzemekben. Megpróbálnak lázítani a munkabevény ellen, bér- és normalizációs elkövetésre törekednek arra, hogy tömegesen pyarítsák a sztrájkot. Mindezzel a termelékenység emelkedését akarják gátolni a így idegen elemekkel: volt Horthy-lisztek nyakörvök körülítte, a munkásvezető — egykét kivétellel — megosztott régi szocdemek. Magatartásukra jellemző: túrték azt, hogy egyesek a munkalapot visszatartás. A múltban ugyanis az volt a szokás, hogy a csoportvezetők közül az, aki felmészöl, az összeszedte és tartálkolt a jobb munkát csoportja részére. Ezt tette Sugár művezető is. Míg a munkalapot irasztala fiókjában heverték, addig más csoportok dolgozó, munka híján szobkéskeket lvsértak. Sugárt leváltották, de hogyan? mon belül és minden oáítózatós mód szerűkkel egyik romló munkabevény-güket. Így például a Budapesti Szociálgépgyárban Liptay Sándor arról ír, hogy a jobboldali szocdem-békk súlyos károkat okozott az öntőüzemben. „Buzsi János formáozelő, a milibog a tördéses hajszájja volt. Most fő-törökése: a munka eisabotálása. Allandón halogatta a munkát és színte bebeszeli mindenkinek: szegény emberek, miért színek, úgyis sokat dolgozok, seb. Így akarja meggátolni a munkaverseny teljes kibontakozását. Cinkosa, Horváth Endre a normák...